

Αγαπητοί σ/φοι

Η θεωρία για το «τέλος της εργασίας» δεν είναι γέννημα της σημερινής εποχής, της ‘εποχής της πληροφορίας και των δικτύων’.

Είναι τόσο παλιά όσο και ο ίδιος ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής. Ωστόσο κάθε φορά χτίζεται πάνω σε νέο πλαίσιο και με νέα υλικά.

Δεν είναι καθόλου τυχαίο, το γεγονός ότι η νέα εξαγγελία για το τέλος της εργασίας και της εργατικής τάξης, ήταν σχεδόν ταυτόχρονη με την προφητεία για το ‘τέλος της ιστορίας’ και των μεγάλων αφηγήσεων.

Έρχεται έτσι στην επιφάνεια ανάγλυφα η βασική αντιπαράθεση για τη γωνία θέασης των κοινωνικών και πολιτικών εξελίξεων: οι δύο βασικές οπτικές

Από τη μια είναι η οπτική της κοινωνίας της εργασίας, της ταξικής διαίρεσης και εν τέλει της ταξικής πάλης

Από την άλλη, βρίσκεται η δήθεν ρεαλιστική και από-ιδεολογικοποιημένη οπτική της κοινωνίας των ατόμων, άντε της κοινωνίας των πολλαπλών ταυτοτήτων, που όλες νοούνται όλως περιέργως έξω από τη σφαίρα της παραγωγής (γυναίκες, περιβάλλον, ομοφυλόφιλοι, ειρηνιστές, εθνικές ή θρησκευτικές μειονότητες, εθελοντιστές, κλπ).

Η δεύτερη αυτή οπτική έχει κάποιες ορίζουσες πιο συγκεκριμένες.

Η δήθεν δραματοποιημένη από το μαρξισμό, αντιθετική σχέση καπιταλιστών ιδιοκτητών και εργατών παραγωγών πλούτου, δίνει τη θέση της στην αντίληψη της κοινωνίας του ‘κοινού οφέλους»: «Εγώ ως επιχειρηματίας κερδίζω από την παραγωγή και διάθεση όλο και πιο διαφοροποιημένων προϊόντων, εσείς ως καταναλωτές απολαμβάνετε αναρίθμητες αξίες χρήσης στην βάση πραγματικών ή ψεύτικων αναγκών».

Η παλιά θεωρία της προσφοράς και τη ζήτησης, βάση δήθεν μιας κοινωνίας αρμονίας μέσα στο πλαίσιο του ‘προοδευτικού’ ανταγωνισμού σε όλο της το μεγαλείο. Η

αγορά εσωτερικεύεται και καθαγιάζεται όχι απλά σαν ουδέτερος μηχανισμός ρύθμισης, αλλά εν τέλει και σαν ένας αόρατος μηχανισμός απονομής δικαίου.

Στη θεώρηση αυτή, βρίσκει νέα θέση και η αντίληψη για μια κοινωνία ατομικών επιλογών και μάλιστα σ' ένα όλο και περισσότερο φιλελεύθερο πλαίσιο: ο εργαζόμενος (αν χρησιμοποιείται "καταχρηστικά" αυτή η έννοια αντί της πιο "εύηχης" πολίτης), είναι απολύτως ελεύθερος να κατανέμει το χρόνο του είτε στην εργασία για να αποκομίζει εισόδημα είτε στη μη εργασία για να απολαμβάνει. Με άλλα λόγια η ευλύγιστη εργασία, η ελαστασφάλεια, η ανασφαλής και προσωρινή τελικά εργασία, βαφτίζονται επιλογή και κατάχτηση.

Βεβαίως, η **θεωρία πως οι μηχανές καταργούν προοδευτικά την εργατική τάξη**, όσο αναπτύσσεται ο καπιταλισμός, δεν αναπτύσσεται στο κενό και δεν στερείται επιχειρηματολογίας. Στην πραγματικότητα αποτελεί την **αστική προσέγγιση και ερμηνεία του αντικειμενικού δεδομένου που είναι η εκπληκτική άνοδος της παραγωγικότητας**, που έχει πράγματι σαν αποτελέσματα, πρώτον τη δραματική μείωση της σχέσης απασχολούμενου προσωπικού και όγκου παραγόμενων προϊόντων και δεύτερο την άνοδο της ανεργίας σε κλαδικό ωστόσο επίπεδο, μέσα σ' ένα πλαίσιο διαρκούς αναδιάρθρωσης των κλάδων παραγωγής.

Ο Andre Gorz, κλασικός εκπρόσωπος αυτής της σχολής στο βιβλίο του «Αντίο προλεταριάτο», σχεδόν μας βεβαιώνει πως η «μικροηλεκτρονική επανάσταση εγκαινιάζει την εποχή κατάργησης της εργασίας.. Η εργασία –συνεχίζει- δεν μπορεί να αποτελεί στο μέλλον την κυρίαρχη δραστηριότητα».

Ο Rifkin πιο απλοϊκά, χωρίς δάφνες μαρξιστικής μεθοδολογίας, και πιο προκλητικά ταυτόχρονα, στο γνωστό του βιβλίο για "το τέλος της εργασίας", μιλάει κι αυτός για εξάλειψη της εργασίας αλλά και των υλικών: "Από μια κοινωνία των υλικών, της ενέργειας και της εργασίας, βαδίζουμε προς την κοινωνία της πληροφορικής και της επικοινωνίας» μας πληροφορεί σχετικά, παραθέτοντας μια πληθώρα στοιχείων που δείχνουν πως η εκμηχάνιση εκτοπίζει εργαζόμενους από την παραγωγή. Θα μπορούσε να δώσει κανείς κάποιες προφανείς απαντήσεις σε αυτές τις προφανείς και αυθαίρετες θεωρίες.

Κανείς δεν μπορεί να βγάλει συμπέρασμα με βάση τις εξελίξεις σ' ένα εργοστάσιο, ένα κλάδο ή και μια χώρα. Πρέπει να δούμε το συνολικό ισοζύγιο, όπως θα έλεγε ένας μηχανικός που παρακολουθεί μια διεργασία.

Και αυτό λέει ότι η απασχόληση αυξάνεται παγκόσμια, οι γραμμές της εργατικής τάξης πυκνώνουν.

Είναι αλήθεια ότι ο ρυθμός αυτής της αύξησης είναι μικρότερος από το ρυθμό αύξησης του παραγόμενου προϊόντος. Ωστόσο είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι όχι μόνο δεν καταργείται η εργατική τάξη, αλλά **η ανθρωπότητα πολώνεται ταξικά όλο και περισσότερο**. Στον ανεπτυγμένο καπιταλιστικό κόσμο η σταθερή απασχόληση αγγίζει το 85% του δυναμικού, χωρίς να σημαίνει ότι το υπόλοιπο 15% βρίσκεται σε καθαρή και αδιάλειπτη ανεργία. Για να μη θυμηθούμε την έκρηξη της βιομηχανικής, καπιταλιστικής ανάπτυξης σε Κίνα, Ινδία, Βραζιλία κλπ που προσθέτει εκατομμύρια εργατών νέου βιομηχανικού προλεταριάτου.

“Το κεφάλαιο είναι μια κινούμενη αντίφαση”, σημειώνει σχετικά ο Μαρξ, σε ότι αφορά την αυτοματοποίηση και την αντικατάσταση ζωντανής εργασίας από νεκρή εργασία.

«Μειώνει τον εργάσιμο χρόνο με την μορφή της αναγκαίας εργασίας, για να τον αυξήσει με τη μορφή της υπερεργασίας». **Στην πραγματικότητα λοιπόν το αποτέλεσμα της ανόδου της παραγωγικότητας στον καπιταλισμό, δεν είναι η εξαφάνιση της εργατικής τάξης, αλλά η αύξηση της ιδιοποιούμενης από το κεφάλαιο υπερεργασίας, της σχετικής υπεραξίας**. Μια διαδικασία που δεν είναι βέβαια αδιατάρακτη, αλλά συνδέεται με την επιτάχυνση της συσσώρευσης του κεφαλαίου, την ανάπτυξη των καπιταλιστικών κρίσεων, την δημιουργία του εφεδρικού στρατού της ανεργίας κλπ

Να λοιπόν που **οι θεωρίες για το τέλος της εργασίας αποδεικνύονται ως οι πλέον στρατευμένες ιδεολογικά και ταξικά** με την συσκότιση που επιχειρούν. Ακόμη και αυτό το ζήτημα της ανεργίας, δομικό στοιχείο του καπιταλισμού, θέλουν να το παρουσιάσουν ως τίμημα της τεχνικής προόδου.

Δεν γνωρίζουμε εμείς καλύτερα μαθηματικά από τους αστούς διανοητές προφανώς.

Στην πραγματικότητα το «τελείωμα» της εργατικής τάξης, νοείται με την πολιτική και ιδεολογική του σημασία και εδώ θα πρέπει να δοκιμάσουμε αν έχουμε κατάλληλα και ισχυρά εργαλεία απάντησης.

Η αμφισβήτηση για την εργατική τάξη έχει μια **διπλή υπόσταση**:

Πρώτον, αφορά την εργατική τάξη ως φυσικό φορέα του εμπορεύματος εργατική δύναμη ως δημιουργού, μοναδικού δημιουργού, κάθε αξίας. Αντ' αυτού επιχειρούν να μας πείσουν ότι αξία δημιουργεί η νεκρή εργασία, είτε η αυτοματοποιημένη μηχανή, είτε το λογισμικό.

Δεύτερο, η αμφοσβήτηση αφορά την εργατική τάξη ως φορέα επαναστατικής δράσης, κοινωνικού υποκειμένου μιας σύγχρονης, χειραφετητικής, κομμουνιστικής στρατηγικής.

Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι οι φορείς των απόψεων που αποδίδουν τις αιτίες κοινωνικών προβλημάτων, όπως αυτό της ανεργίας, στην τεχνική πρόοδο (που υποτίθεται πως είναι ουδέτερη), έχουν αντίστοιχη κατεύθυνση για την θεραπεία στα προβλήματα αυτά, η οποία βεβαίως δεν μπορεί κατ' αυτούς να είναι αποτέλεσμα ταξικής διαπάλης (αμφισβητείται εννοείται η δυνατότητα και η έννοια της συλλογικής δράσης), αλλά αποτέλεσμα κοινωνικής εργασίας, εθελοντισμού, φιλανθρωπίας κλπ. Οι σχετικές αναφορές στο βιβλίο του Rifkin για τον κοινωνικό τομέα της εργασίας είναι κάτι παραπάνω από φλύαρες.

Άλλοι διανοητές, πιο κοντά στα προτάγματα της σοσιαλδημοκρατίας και της νέας αριστεράς μιλούν από τη μεριά τους για κατάργηση της κεντρικότητας της ταξικής πάλης και της εργατικής τάξης, για πολλαπλά υποκείμενα και νέα αυτοτελή κοινωνικά κινήματα.

Η συζήτηση αυτή έρχεται μαζί με την ήττα και κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού και τη συνακόλουθη στρατηγική του κομμουνιστικού ρεφορμισμού, όσο και με την χρεοκοπία της παραδοσιακής σοσιαλδημοκρατίας. Αυτό έχει τη σημασία του, διότι δίνει ειδική διάσταση στην πολιτική στρατηγική κρίση ταυτότητας των αντίστοιχων πολιτικών ρευμάτων.

Θεωρητικά η διαφορά των δύο αυτών ρευμάτων, σχετιζόταν με το δρόμο υπέρβασης του καπιταλισμού. Υπήρχε ωστόσο αναγνώριση όχι απλά των ταξικών διαιρέσεων, αλλά της βασικής ταξικής διαίρεσης ανάμεσα στο κεφάλαιο και την εργασία. Η ύπαρξη αυτού του κοινωνικού δυϊσμού ήταν βασική ορίζουσα της πολιτικής σύγκρουσης. Από τον επαναστατικό ή τον ειρηνικό δρόμο, σε κάθε περίπτωση, στόχος ήταν ο κοινωνικός μετασχηματισμός. **Η ίδια η γραμμή της ταξικής συνεργασίας της κλασσικής σοσιαλδημοκρατίας, προϋπόθετε την αναγνώριση της ταξικής διαίρεσης.** Ο συμβιβασμός σχετιζόταν με έναν τρόπο διαπραγμάτευσης αυτής της διαίρεσης.

Από τη μια, ενίσχυση της αγοραστικής δύναμης των εργαζομένων, εφαρμογή δημόσιας πολιτικής αναπαραγωγής μιας εκπαιδευμένης εργατικής δύναμης, πλήρης απασχόληση, κοινωνική προστασία, φορολογία κερδών.

Από την άλλη παραίτηση (ρητά ή υπόρητα) από την κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής, αποδοχή της οικονομίας της αγοράς, μη αμφισβήτηση του διευθυντικού δικαιώματος στην καπιταλιστική παραγωγή.

Σήμερα ωστόσο **ο καπιταλισμός αλλάζει, ωριμάζει, καθολικεύεται, τροποποιεί τα δεδομένα, ανατρέπει τους παλιούς συμβιβασμούς.** Η εκτεταμένη χρήση της πληροφορικής σε νέους κλάδους, αλλά και σε παλιούς, οι τηλεπικοινωνίες, τα δίκτυα, οι εφαρμογές στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, είναι ένα βασικό νέο στοιχείο του ολοκληρωτικού καπιταλισμού, χωρίς να είναι το μοναδικό.

Μαζί όμως με τον καπιταλισμό, αλλάζει και η εργατική τάξη. Συχνά γίνεται μια απλοϊκή αντιπαραβολή:

Από τη μια, για τον μονοπωλιακό καπιταλισμό, η φιγούρα του βιομηχανικού εργάτη. Με τη μπλε φόρμα, την ειδίκευση, την πειθαρχία, το φορντικό μοντέλο της αλυσίδας παραγωγής κλπ

Από την άλλη, για τη νέα εποχή του ολοκληρωτικού καπιταλισμού, ο πιο μορφωμένος, ευφυής, περισσότερο αυτόνομος, με μεγαλύτερη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων εργαζόμενος, με άλλη σχέση με την πληροφορία και την πληροφορική.

Θα έφτανε μόνο η υπενθύμιση της βιομηχανικής έκρηξης στον αναπτυσσόμενο κόσμο, ίσως και μόνο οι 150 νεκροί την ημέρα στα ανθρακωρυχεία της Κίνας, τα εκατομμύρια του βιομηχανικού προλεταριάτου σε αυτόν τον κόσμο, για να φανεί πόσο σχετική είναι αυτή η αντίστιξη.

Από την άλλη όμως, **ο φόβος των υπερβολών και της απλοποίησης, δεν πρέπει να μας οδηγήσει να αποφύγουμε την κοπιώδη προσπάθεια εντοπισμού των νέων χαρακτηριστικών της εργατικής τάξης.**

- Είναι αλήθεια για παράδειγμα ότι υπάρχει –για τις αναπτυγμένες χώρες- μια μείωση του αριθμού των εργαζόμενων στη βιομηχανία της υλικής παραγωγής προς όφελος των υπηρεσιών και της άυλης βιομηχανικής παραγωγής.
- Είναι γεγονός ότι και η εργασία του βιομηχανικού εργάτη, ακόμη και στα παπουτσάδικα της Κίνας, ενέχει στοιχεία διανοητικής εργασίας, αφού η συγκρότηση της παραδοσιακής βιομηχανίας και στην περιφέρεια του καπιταλιστικού συστήματος, σε ένα διαρκώς υψηλότερο βαθμό επηρεάζεται, καθορίζεται τελικά, από τις καινοτομίες της πληροφορικής και του αυτοματισμού, που αναπτύσσονται στον ανεπτυγμένο καπιταλισμό. Κλασικό παράδειγμα, η οργάνωση των χαλυβουργείων. Από τη Γκάνα και το Ουζμπεκιστάν ως τη Γερμανία και την Ιαπωνία, η εγκατάσταση και λειτουργία των γραμμών παραγωγής γίνεται από 3 – 4 εταιρείες βιομηχανικής αυτοματοποιημένης κατασκευής στη βάση της ίδιας τεχνολογίας.

Σε γενικές γραμμές, σε ότι αφορά τα νέα χαρακτηριστικά της εργατικής τάξης, θα μπορούσαμε να επισημάνουμε τις παρακάτω τάσεις:

A) μεγαλύτερη ενσωμάτωση στον εξοπλισμό δημιουργικών ανθρώπινων ικανοτήτων – software

B) προώθηση νέων μορφών οργάνωσης της παραγωγικής διαδικασίας, με έμφαση σε πιο οριζόντιες διοικητικές ιεραρχικές και παραγωγικές δομές. Κυρίως αποτελεί μια **τύση**: αφορά το διαδικαστικό μέρος κι έχει σαφές όριο στο διοικητικό επίπεδο και πριν από όλα στο επίπεδο της ιδιοκτησίας: “Δημοκρατική” αξιοποίηση όλων των καινοτόμων ιδεών όλων των εργαζομένων, ανεξάρτητα από την θέση στην ιεραρχία, αλλά αξιοποίηση των αποτελεσμάτων χρήσης τους αποκλειστικά από τη διοίκηση της εταιρείας.

Γ) προώθηση ελαστικών σχέσεων εργασίας

Δ) Εξάρθρωση ή αποδυνάμωση όλων των θεσμών και ρυθμίσεων που παρείχαν αίσθημα σιγουριάς, ασφάλειας, προστασίας, σταθερότητας

E) Μονιμοποίηση καταστάσεων ανεργίας, περιθωριοποίησης, κοινωνικού αποκλεισμού.

Στ) Κατάργηση ελεύθερου χρόνου. Σμίκρυνση αλλά και αλλαγή χαρακτήρα. Η κατανάλωση παραγωγή. Η οικογενειακή ζωή, η διασκέδαση κλπ μετατρέπονται σε απλήρωτες υπερωρίες.

Ζ) Αύξηση του ποσοστού της μορφωμένης εργατικής τάξης, αλλά αύξηση και του λειτουργικού σχετικού αναλφαβητισμού.

Η) Μετασχηματισμός του τρόπου ζωής, επιτάχυνση των ρυθμών, με όλα τα αρνητικά συνεπακόλουθα.

Ι) Κατακερματισμός, πολυδιάσπαση και κατηγοριοποίηση των εργαζομένων, εξατομίκευση των όρων εργασίας.

Επιπρόσθετα, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι η πολιτική κληρονομιά ανόδου και ήττας του εργατικού και κομμουνιστικού κινήματος, υπεισέρχεται σαν σημαντικός παράγοντας, διαμόρφωσης της πολιτικής συνείδησης.

Η εργατική τάξη λοιπόν αναπτύσσεται. Δεν είναι όμως ενιαία. Η επανασυγκρότηση της δεν μπορεί να γίνει στην παλιά βάση, αλλά στο πλαίσιο ενός προωθημένου πολιτικού προγράμματος ενοποίησης με βάση τα στρατηγικά συμφέροντα σε μια κατεύθυνση ανατροπής της καπιταλιστικής τάξης πραγμάτων και επανασχεδιασμού μέσω της επαναστατικής θεωρίας και πράξης, ενός νέου απελευθερωτικού κομμουνιστικού προτάγματος χειραφέτησης και ελευθερίας.

Στη δική μας αντίληψη, **η εργατική τάξη δεν έχει περιούσια και a-priori αποστολή**, που την αποκτά αυτομάτως. Η **κατάκτηση μέσω της επαναστατικής θεωρίας και πράξης ενός προβαδίσματος της επαναστατικής τάσης**, της τάσης χειραφέτησης και απελευθέρωσης από τα δεσμά του κεφαλαίου, φαίνεται εξαιρετικά δύσκολη στην εκκίνησή της, στο φόντο των σημερινών συσχετισμών στο επίπεδο της παραγωγής που η αριστερά έχει ξεχάσει, καθώς και των ιδεολογικών και πολιτικών συσχετισμών.

Ωστόσο **η σημερινή πολυσύνθετη εργατική τάξη έχει περισσότερο από ποτέ κεντρικό και καθολικό ρόλο στην παραγωγική διαδικασία και την κοινωνία.** Γι' αυτό και είναι περισσότερο ικανή από ποτέ να γράψει νικηφόρες σελίδες κομμουνιστικής χειραφέτησης.